

DE ARISTOCRATIE VAN DEN AFSTAND

J. VAN OUDSHOORN, IN MEMORIAM
C. A. J. van Dishoeck, Bussum 1930

In van Oudshoorn bezit de hedendaagsche nederlandsche litteratuur nog steeds een schrijver, die in staat is, afstand te nemen van zijn onderwerp. Wat hij schrijft, of het slaagt of mislukt, er is altijd een element, dat niet teleurstelt, omdat van Oudshoorn die aristocratie van den afstand nooit laat varen. Juist iemand, die zich geboeid voelt door individuen, wier samenhang met het oerslijm der schepping zich nog zoo duidelijk manifesteert, moet zich, om zich te kunnen handhaven, tot een betrekkelijk ongeïnteresseerde wijze van waarnemen hebben opgewerkt; het is immers de fout van ontelbare „naturalisten” geweest, dat zij zelf plezier kregen in de plezieren van hun stof en daardoor vervielen in een beschrijvingsmanie, waaraan alle oorspronkelijkheid ging ontbreken. Het ongeïnteresseerde beteekent niet ongeïnteresseerd schrijven, maar ongeïnteresseerd oordeelen; moreel of immoreel partij kiezen voor een romanfiguur kan zich vooral bij een „naturalistische” schrijfwijze hopeloos wreken.

Van Oudshoorn's kracht is zijn onaandoenlijkheid, waarvan zijn gedragen stijl het symbool is. Waar hij die onaandoenlijkheid verliest, vermindert zijn meesterschap. Zijn nieuwe roman (beter een novelle te noemen om de typisch novellistische structuur) geeft daarvan een uitstekend voorbeeld.

„In Memoriam” geeft een reis naar de herinnering, die de leeraar ter Laan in zijn vakantie onderneemt. Deze herinnering aan een verleden episode met een vrouw, aan een bepaald hotel gebonden, komt in voortdurend contact met het heden, dat beurtelings ontuchttert en begoochelt, zoowel het verleden blijkt verloren te hebben als het ook nog te bezitten. Van Oudshoorn kiest hier niet zijn gewone sfeer van benauwde verworpenheid, maar zijn hoofdfiguur is ditmaal een tot intellectueele rust gekomen mensch, die zich aan de overweldiging door de herinnering dan ook niet weerloos prijsgeeft; men speelt de sympathie, die de schrijver aan dezen ter Laan heeft geschonken. In dit opzicht, en om deze sympathie en om de geheele sfeer der novelle, doet „In Memoriam” mij steeds weer denken aan „Der Tod in Venedig”, waarin Thomas Mann de ziekte der verbeelding observeert aan Gustav Aschenbach, die zich ook boven deze verleidingen verheven achtte. Het is ongetwijfeld merkwaardig, dat twee schrijvers met zoo totaal verschillende anteceden-ten (ook al zijn er punten van overeenkomst aan te wijzen), elkaar hier ontmoeten in een vrijwel overeenkomstige temperatuur.

Op zichzelf is het volkomen onschadelijk voor den afstand, die van Oudshoorn ook hier weer weet te vinden, dat hij sympathiseert met zijn hoofdpersoon. Het blijft ook volkomen onschadelijk tot de laatste bladzijden, die het geheele boek bederven. Men volgt inderdaad met innerlijke spanning de innerlijke drama's in ter Laan's geest, men beleeft inderdaad de wisseling van aanwezigheid en verloren-gaan van het verleden in het gewoel van een badplaatsje en de banaliteit van een willekeurig hotel. Men is al geneigd, van Oudshoorn met Mann te gaan vergelijken zonder eenig kwaliteitsverschil te laten gelden: daar verrast van Oudshoorn den lezer met een slot, dat niet anders dan imbeciel genoemd kan worden. De heer ter Laan vindt namelijk zijn herinneringskoorts plotseling bevedigd in een even plotseling opduikende . . . jongere zuster van de sinds jaren overleden geliefde, die „uit piëteit" geregeld in het badplaatsje komt! Het is niet eens zoozeer de malle toevalligheid van deze ontmoeting, die alle bereikte illusie droevig verstoort, het is voor alles de slordige onverantwoordelijkheid, waarmee van Oudshoorn dit happy end inlascht. Toevalligheden kunnen zelfs in romans gepermitteerd zijn; mits de schrijver ze als toevallig verantwoordt en ons niet in de kou laat staan. Van Oudshoorn doet niet meer of minder; hij schijnt zich onverwacht zoo daadwerkelijk voor zijn held „geïnteresseerd" te hebben, dat hij het niet aandurfde, hem onbevredigd naar school terug te laten gaan.

Het is jammer van „In Memoriam", dat juist in zijn beste fragmenten bewijst, hoeveel nieuwe mogelijkheden van Oudshoorn nog in zich heeft; maar het is zoo erg, dat men er „In Memoriam" als geheel om verwerpen moet. Dit slot is heel wat erger dan de z.g. „germanismen", waarvan men van Oudshoorn een verwijt maakt. Het is natuurlijk voor een taalzuiveraar een doodzonde, dat een leeraar niet zijn vacantie, maar zijn „verlof" ergens doorbrengt; want dit soort lieden heeft werkelijk nooit verlof, maar ontegenzeggelijk vrijwat vacantie. Men mag echter niet vergeten, dat van Oudshoorn's stijl ondenkbaar is zonder veel „germanistische" grensgevallen en dat men beter de stijl van van Oudshoorn dan de kleinzieligheid van dogmatische taalschutters kan accepteren.

MENNO TER BRAAK

KOSTELIJK KLEINGOED

SANI VAN BUSSUM. EEN BEWOGEN VRIJDAG OP DE BREESTRAAT
Amsterdam. Querido

Er worden in ons land te weinig korte verhalen en novellen geschreven. Maar van dat weinige is er naar evenredigheid veel meer geslaagd dan van de talloze romans. Door een onverklaarbare anti-